

## Słowo wstępne

Tomasz Pietrzykowski w jednej z ostatnich swoich publikacji zwrócił uwagę na fundamentalne z punktu widzenia metodologicznego odróżnienie dwóch modeli prawoznawstwa – nauki prawa oraz nauki o prawie<sup>1</sup>. Wspomniany autor wskazuje, że w nauce prawa kluczową rolę odgrywają twierdzenia wewnętrzne, których przedmiotem jest obowiązywanie i treść reguł należących do systemu prawnego, oraz będące ich następstwem konsekwencje normatywne – w ramach nauki o prawie zasadnicze znaczenie mają natomiast twierdzenia, przedmiotem których są zewnętrzne zachowania wobec prawa i zachodzące między nimi prawidłowości przyczynowo-skutkowe<sup>2</sup>. Opracowania przedstawione w niniejszej pracy zbiorowej w większości są przykładem refleksji prawniczej, którą można umiejscowić w ramach nauki o prawie. Publikacja zawiera prace doktorantów oraz studentów, którzy postanowili zmierzyć się z problemem wyzwań związanych z rozwojem nowych technologii, przed którymi współcześnie stoi prawodawca. Prawoznawstwo tradycyjnie stara się bronić swojej specyfiki i odrębności od innych dyscyplin<sup>3</sup>. Jednakże zakres zainteresowań młodych teoretyków i filozofów prawa jest niezwykle szeroki. Autorzy czerpią z licznych źródeł aktywności naukowej i pozanaukowej. Pozwala to na przyjęcie szerokiej perspektywy wobec poddanych analizie zagadnień – prawoznawstwo zostało wzbogacone o ustalenia poczynione w innych dziedzinach wiedzy. Niewątpliwie stanowi to godną podkreślenia wartość artykułów zaprezentowanych w niniejszym tomie. Oczywiście, w przypadku tak złożonej tematyki trudno oczekiwać wyczerpującego, w pełni spójnego wyводу. Wybrane zagadnienia problematyki nauki o prawie w aspekcie nowych technologii zostały ujęte w szesnastu krótkich esejach. Stanowią one w pewien sposób dopełniające się (w przypadku niektórych autorów pierwsze) próby teoretycznoprawne, których celem jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy prawo poradzi sobie z wyzwaniami, które stawia przed nim współczesny świat. Szesnaście tekstów ogłoszonych w tomie podzieliliśmy na trzy części, starając się zachować pewien porządek merytoryczny.

---

<sup>1</sup> T. PIETRZYKOWSKI: *Naturalizm i granice nauk prawnych. Esej z metodologii prawoznawstwa*. Warszawa 2017, s. 66.

<sup>2</sup> Ibidem.

<sup>3</sup> H. IZDEBSKI: *Ile jest nauki w nauce*. Warszawa 2018, s. 168.

W części pierwszej zamieszczone zostały artykuły poświęcone ogólnej refleksji nad zagadnieniem prawa w świecie nowych technologii. Tom otwiera opracowanie Sary Smyczek, poświęcone problematyce podmiotu praw człowieka w perspektywie transhumanizmu. Autorka stawia niezwykle interesujące pytania o to, czym jest człowieczeństwo oraz w jaki sposób powinny być realizowane prawa człowieka wobec będącej następstwem radykalnych przemian istoty ludzkiej, związanych z rozwojem nowoczesnych technologii oraz inżynierii genetycznej wizji powstania postczłowieka, którego forma bytowa ulegnie tak wielkiemu przekształceniu, że może nastąpić zerwanie ciągłości gatunkowej między nim a dotychczasowym człowiekiem. Drugi tekst – autorstwa Marleny Drapalskiej-Grochowicz – stanowi próbę przedstawienia problemu bliskości, rozumianej w kategoriach wartości, w dobie rozwoju nowych technologii, a w szczególności Internetu. Autorka podkreśla, że sam rozwój nowych technologii nie jest niczym złym – jest kolejnym etapem rozwoju ludzkości, otwierającym nowe możliwości. Jednakże, o ile w przypadku bliskości wirtualnej mamy możliwość włączenia trybu *on/off*, o tyle bliskość realna nie działa na tej zasadzie i wymaga stałego wysiłku w dążeniu do wzajemnego porozumienia. Mirosława Zajcew-Szwaj przenosi prowadzone rozważania w świat prawa podatkowego. Autorka zadaje pytanie o możliwość realizacji postulatu opodatkowania robotów i ich pracy. Poszukując na nie odpowiedzi, formułuje pogląd, że w zależności od przyjętej przez państwo polityki podatkowej, społecznej oraz stopnia robotyzacji prawodawcy będą musieli dokonać wyboru, czy opodatkowanie będzie dotyczyło każdego zysku pochodzącego z oszczędności ludzkiej siły roboczej oraz wskazać rodzaj podatków nałożonych na wykorzystanie pracy robotów. Natomiast opracowanie Pauliny Koncy poświęcone zostało zagadnieniu realizacji w praktyce zasady domniemania niewinności w świecie nowych mediów. Przeprowadzone badania mają charakter prawno-porównawczy, autorka zestawia bowiem problemy, które współcześnie dotyczą wymiaru sprawiedliwości w Polsce i w Hiszpanii. W treści opracowania postawiono fundamentalne pytania zarówno o skuteczność zakazów wprowadzanych przez prawodawcę, ograniczających jawność postępowań, jak i o wpływ przekazów medialnych na rozstrzygnięcia podejmowane przez sądy, a przede wszystkim o potrzebę zmiany paradygmatów w dobie rewolucji cyfrowej. Konstatując, autorka wskazuje, że ograniczenie wolności zdobytej dzięki rozwojowi nowych technologii w mediach powinno być ostatecznością, jednakże potrzebna jest również świadomość zagrożeń, jakie są związane z kreowaniem przez media określonego obrazu zdarzeń i świata. Pierwszą część tomu zamyka tekst Marka Suski, traktujący o wykorzystaniu internetowych słowników polszczyzny w procesie wykładni prawa. W toku prowadzonych rozważań autor przedstawił zarówno zalety, jak i wady wykorzystania słowników internetowych w wykładni prawa, a także analizę przydatności poszczególnych słowników w procesie stosowania prawa. Na zakończenie sformułowany został wniosek ogólny, że

choć niewątpliwie dla użytkownika, który jest profesjonalistą (także prawnika), najwygodniejsze byłoby korzystanie z jednego źródła, realizacja tego postulatów w praktyce najprawdopodobniej nie będzie możliwa.

Bardziej szczegółowe zagadnienia dotyczące rozwoju nowych technologii stanowią treść części drugiej opracowania. Szymon Bokota analizuje problemy związane z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w prawie. Szczególnie interesujące w tym zakresie wydają się rozważania dotyczące przejęcia przez sztuczną inteligencję funkcji sędziego. Autor podaje w wątpliwość to, czy sztuczna inteligencja mogłaby zastąpić sędziego w procesie rozstrzygania tzw. trudnych przypadków stosowania prawa. Jego zdaniem, w sytuacjach, które wychodzą poza schematy prostego rozumienia przepisów, trudno obecnie wyobrazić sobie, aby automat ze wszystkimi swoimi ograniczeniami mógł zastąpić sędziego, który aby wydać sprawiedliwe rozstrzygnięcie (zgodnie z tym, jak owa sprawiedliwość jest przezeń rozumiana), musi dokonać wielu wyborów o charakterze oceniającym. Drugi z tekstów zaprezentowanych w tej części, autorstwa Marii Pawińskiej, poświęcony został kwestii wyznaczenia granic intymności i wolności jednostki w czasach technologizacji życia człowieka. Autorka podejmuje problem podmiotowości androida, robota czy aplikacji oraz następstw związanych z nadaniem pewnej grupie maszyn określonych praw i wolności (np. statusu „elektronicznej osoby”). Omawiając zagadnienie tzw. technologicznej erotyki, zwraca uwagę na konieczność ważenia wartości w tej materii i dokonywania wyborów z jednej strony światopoglądowych i etycznych, z drugiej zaś praktycznych, będących wynikiem rozwoju różnych dziedzin życia i poszukiwania nowych sfer przeżyć intymnych. Opracowanie Grzegorza Budziszewskiego odnosi się do prawnych problemów diagnostyki preimplantacyjnej. Autor wskazuje, że jednym z kluczowych punktów spornych między zwolennikami a przeciwnikami diagnostyki preimplantacyjnej jest kwestia nadania podmiotowości embrionowi ludzkiemu. Wśród naukowców brak jest jednomyślności co do tego, w jakim momencie embrion ludzki nabywa statusu człowieka. Rozwój genetyki umożliwił diagnostykę preimplantacyjną – coraz szerszy jest zakres diagnozowanych chorób. Jednakże zarówno w prawie krajowym, jak i międzynarodowym brakuje mechanizmów, które precyzyjnie normowałyby tę procedurę medyczną i określały prawne i etyczne granice jej dopuszczalności. W kolejnym tekście Magdalena Gad poddaje analizie prawne i techniczne problemy związane z wprowadzeniem systemu dozoru elektronicznego. Autorka formułuje tezę, że system dozoru elektronicznego jest instytucją nowoczesności, mogącą pełnić funkcje prawa karnego lepiej niż polityka izolacji więźniów. Tym samym także prawo karne wykonawcze może czerpać z nowych technologii. Anna Mitrega przenosi swe rozważania do świata bezałogowych statków powietrznych, czyli tzw. dronów. Jej zdaniem, popularność dronów powoduje konieczność wprowadzania regulacji prawnych określających prawa i obowiązki związane z ich użytkowaniem. Z tego też względu w różnych krajach pojawiła się pilna po-

trzeba uregulowania tej materii. Obowiązujące lub tworzone regulacje prawne są jednak ogólne i nie odnoszą się do zastosowania bezzałogowych statków powietrznych w konkretnych dziedzinach gospodarki. A co najważniejsze, praktyka dowodzi, że pomysły związane z wykorzystaniem dronów wyprzedzają proces tworzenia przepisów określających zasady ich eksploataowania oraz regulacji określających obowiązki ciążyące na użytkownikach dronów. Rzuca to coraz to nowe wyzwania prawodawcom. Trudno także przewidzieć, w jaki sposób prawo w przyszłości będzie regulowało kwestię wykorzystania bezzałogowych statków powietrznych. Na zakończenie drugiej części opracowania Aleksandra Wieczorek zaprezentowała zagadnienia związane z rozwojem nowych technologii w lotnictwie. Autorka podkreśla, że zarówno wprowadzanie nowoczesnych technologii, jak i zmiany w prawie krajowym oraz międzynarodowym mają na celu realizację postulatu bezpieczeństwa ruchu lotniczego. Nowe technologie rewolucjonizują wyobrażenia na temat transportu lotniczego – ich wdrażanie zawsze wiąże się z potencjalnym ryzykiem dla pasażerów, niemniej jednak będzie ono mniejsze od ryzyka, jakie powoduje czynnik ludzki.

W ostatniej części niniejszej publikacji zaprezentowane zostały artykuły poświęcone zagadnieniom związanym ze stosowaniem współczesnych narzędzi informatycznych w różnych dziedzinach życia, a także reakcje prawodawcy na wiążące się z tym zagrożenia. Trzy pierwsze opracowania dotyczące tej problematyki, autorami których są Dominika Kuźnicka, Wojciech Panek oraz Aleksandra Białyszewska, poświęcone zostały różnym aspektom wykorzystania chmur obliczeniowych. Poruszone zostały zagadnienia wykorzystania chmur obliczeniowych zarówno w administracji publicznej, jak i w sektorze bankowym w aspekcie problemów powstających na płaszczyźnie prawnej. Dominika Kuźnicka wskazuje korzyści i zagrożenia związane z wykorzystaniem chmur obliczeniowych przez organy administracji publicznej. Zdaniem tej autorki, najważniejszą zaletą chmur obliczeniowych jest stała dostępność ich zasobów – można z nich korzystać przez całą dobę, niezależnie od miejsca pracy. Zagrożenia wiążą się m.in. z udostępnianiem danych osobowych podmiotom trzecim oraz nieumiejętnością określenia rzeczywistego miejsca przechowywania danych. Wojciech Panek podejmuje problem o charakterze bardziej szczegółowym, a mianowicie poddaje analizie kwestię statusu administratora danych osobowych w aspekcie modelu usługi świadczonej w chmurze obliczeniowej. Aleksandra Białyszewska wskazuje, jakie konsekwencje niesie z sobą zastosowanie chmury obliczeniowej w sektorze bankowym i dlaczego jest ona istotna z punktu widzenia banków. Konkludując, autorka podkreśla, że chmura obliczeniowa stanowi jedno z największych wyzwań regulacyjnych w dziedzinie prawa nowych technologii. Opracowanie Katarzyny Gorzkowskiej poświęcone zostało wpływowi kryptowalut na zmiany w prawie podatkowym. Autorka ukazuje wielowymiarowość zjawiska kryptowalut oraz problem ich kwalifikacji prawnej. W podsumowaniu podkreślono kluczową rolę orzecznictwa w zakresie poszukiwania intencji pra-

wodawcy odnośnie do sytuacji podatkowej użytkowników kryptowalut. Wskazano także na istnienie konieczności całościowej regulacji prawnej w tej materii. Ostatnim opracowaniem zamieszczonym w trzeciej części tomu jest artykuł Jakuba Piwowarczyka, traktujący o problemach prawnych związanych z handlem algorytmicznym. Autor zwraca uwagę na kwestię „bezsilności” prawa wobec rozwoju nowych technologii. Kończąc swój tekst, wskazuje, że prawnicy winni mieć świadomość zmian zachodzących w erze świata informatycznego i nowych wyzwań, przed którymi stają w obliczu zmieniającej się rzeczywistości.

Prezentowany tom stanowi efekt prac Koła Teorii i Filozofii Prawa, które aktywnie działa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego. Autorami prac są doktoranci oraz studenci. Oddając opracowanie do rąk Czytelników, mamy nadzieję, że będzie ono stanowić źródło inspiracji naukowej, wzbudzi dyskusję, a przede wszystkim zachęci młodych adeptów teorii i filozofii prawa do podjęcia próby „przelania na papier” swoich przemyśleń naukowych.

Redaktorzy tomu pragną wyrazić podziękowania przewodniczącemu Koła Teorii i Filozofii Prawa w latach 2017–2018 Panu Szymonowi Bokocie, dzięki zaangażowaniu i staraniom którego członkowie Koła podjęli i zrealizowali wiele interesujących inicjatyw naukowych. Ich efektem jest m.in. niniejsza publikacja. Redaktorzy mają także nadzieję, że przyszli studenci będą tę działalność z sukcesami kontynuować.

*Sławomir Tkacz, Zygmunt Tobor*